

CENTRUL DE EXCELENȚĂ ACADEMICĂ

RR REVISTA
RA REFLECȚII
ACADEMICE

Editor onorific:

Ioan ALEXANDRU
Centrul de Excelență Academică

Editor științific:

Mihaela Victorița CĂRĂUȘAN
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Editor executiv:

Alina Gabriela BURLACU
Centrul de Excelență Academică

Coordonator revistă [4/2012]:

Mădălina Cocoșatu
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Comitet științific:

Victor Teodor ALISTAR
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Marius ANDREESCU
Universitatea din Pitești

Bogdan CIUBOTARU
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Iași

Mădălina COCOȘATU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Emilian M. DOBRESCU
Academia Română

Adelina DUMITRESCU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Constantin FROSIN
Universitatea "Danubius", Galați

Augustin FUEREA
Universitatea București

Adrian GORUN
Universitatea "Constantin Brâncuși"

Claudia GILIA
Universitatea "Valahia", Târgoviște

Gina Livioara GOGA
Universitatea "Danubius", Galați

Ivan Vasile IVANOFF
Universitatea "Valahia", Târgoviște

Dragoș Dumitru JALIU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Ioan LAZĂR
Universitatea "1 Decembrie 1918",
Alba Iulia

Cezar Corneliu MANDA
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Andra MARIN
Universitatea "Ștefan cel Mare",
Suceava

Iulian NEDELICU
Universitatea din Craiova

Vasilica NEGRUȚ
Universitatea "Danubius", Galați

Alina-Livia NICU
Universitatea din Craiova

Liana PASCARIU
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Iași

Roxana Mariana POPESCU
Universitatea "Nicolae Titulescu",
București

Andy PUȘCĂ
Universitatea "Danubius", Galați

Benone PUȘCĂ
Universitatea "Danubius", Galați

Crina Ramona RĂDULESCU
Școala Națională de Studii Politice și
Administrative, București

Cătălin Silviu SĂRARU
Academia de Studii Economice,
București

Genoveva VRABIE
Universitatea "Alexandru Ioan Cuza",
Iași

Comisia tehnică:

Octavia LOJNIȚĂ

Eugen Ioan ROMAN

Nicolae SFĂCĂREANU

Cristiana BUDILEANU

Mirela SIPOȘ

Laura LĂPTOIU

Cuprins

ARTICOLE

- 4   **Sacralitatea justiției**
Ioan ALEXANDRU
- 6   **Judecătorul – Dumnezeuul dreptății
pe Pământ?**
Ion Popa
- 13   **Spiritul justiției între sacru și profan**
Ion CRAIOVAN
- 15   **Tratatul de la Lisabona – o nouă
Constituție europeană?**
Maria Popescu

RECENZIE DE CARTE

- 22   **Joseph A. Schumpeter: Poate
supraviețui capitalismul?
Distrugea creatoare și viitorul
economiei globale**
Adelina Dumitrescu

Sacralitatea justiției

**Prof.univ.dr. Ioan
ALEXANDRU**

Centrul de Excelență
Academică

De multă vreme mă preocupă caracterul special al activității de justiție, de stabilire a adevărului legal și mai ales responsabilitatea morală cu totul specială a judecătorilor.

Încă din 2004 (dar și anterior), în lucrarea mea Politică, administrație, justiție, apărută la editura ALL Beck am preluat din René-Jean Dupuy, în prefața la Robert Chervin, "Justice et Politique", Ed. L'Hermès, Paris, 2003, p. VII, ideea că "Justiția este anonimatul lui Dumnezeu" și că "Această formulă a lui Proudhom relevă misterul înțelepciunii divine, care se exprimă chiar și în cazul oamenilor care nu sunt de acord cu ea".

Am comentat această idee și am spus: "Tradițional vorbind, justiția se face în numele lui Dumnezeu. Ea a apărut deci, într-un univers de verticalitate, de la stăpânul suprem ea coboară către rege, care o exercită printr-o delegare divină, iar cei ce împart justiția sunt răspunzători în fața lui Dumnezeu.

Și am adăugat apoi opinia mea potrivit căreia chiar când statul devine laic, aparatul justiției își păstrează caracterul ierarhic iar instaurarea regimului de democrație face ca justiția să fie administrată în numele poporului".

Apoi am concluzionat "Ea nu mai derivă dintr-o transcendență sacră, ci provine dintr-un fel de imanență difuză a voinței generale, care înseamnă de fapt, că nu este mai puțin sacră atâta vreme cât este legată de infaibilitatea voinței populare."

VOX POPULI VOX DEI

A urmat o perioadă în care m-am tot întrebat: Oare nu cumva greșesc?

Putem vorbi de sacralitatea actului de justiție și într-o democrație?

Care este legătura dintre sacralitate și activitatea umană de împărțire a dreptății?

Așa s-a născut ideea unei dezbateri care ar putea fi pentru noi o temă de cercetare fundamentală în condițiile în care cercetarea științifică contemporană are în mod evident un caracter transformativ al realității investigate.

M-am gândit să cer ajutorul dv. în cadrul acestei dezbateri organizate de către CExA și UJR, și poate acum declanșăm un șir de dezbateri aici sau în altă parte.

Mai întâi am cerut părerea specialiștilor în filozofie și filosofia dreptului. Primul cu care am discutat a fost dnul. acad. Alexandru Surdu, apoi cu profesorii de Filozofie Juridică Ion Craiovan și Ghe. Dănișor, precum și cu dnul. Judecător dr. Ion Popa, autorul unicului Tratat privind profesia de magistrat și, de asemenea, cu bunului meu coleg de facultate av. Sergiu Andon și cu duhovnicului meu, preotului dr. Vasile Gavril de la Biserica Rusă. Distinsa doamnă prof. Verginia Vedinaș excelentă analistă a stării justiției din țara noastră de asemenea s-a declarat interesată de o asemenea dezbatere.

În sfârșit, am apelat și la dnul. Prof. Iulian Nedelcu de la Craiova și cu acest prilej am aflat că a coordonat un Grand de Cercetare Internațională sub egida Fundației Templeton din care a făcut parte și Înalt Prea Sfințitul Irineu Ion Popa, actualul mitropolit al Olteniei, prof. la Facultatea de Teologie a Univ. din Craiova, pe atunci Episcop-Vicar de Vâlcea, care se intitula : "Relația dintre adevărul judiciar și adevărul divin".

Acesta a fost drumul realizării acestei întâlniri.

Eu voi fi doar moderatorul acestei întâlniri și, în acest rol, rog pe dnul. acad. Alexandru Surdu să aibă prima intervenție . Vor fi deci 8 intervenții a 10 minute, deci 80 minute, la care se adaugă eventualele întrebări și răspunsuri. Intervențiile scrise vor fi publicate în Revista noastră și în Palatul de Justiție. Astfel încât în 2 ore să terminăm.

Concluzii

Am realizat în această întâlnire un adevărat regal intelectual urmarea intervențiilor docte și interesante ale dnului. Acad. Alexandru Surdu, a dnilor. prof. de Filosofia dreptului Dănișor și Craiovan, și a dnului. Prof. Iulian Nedelcu. Prin intervenția sa, dnul. judecător dr. Ion Popa a surprins cruda realitate a stării justiției, iar dnul. av. Sergiu Andon, cu o argumentație foarte abilă, a înfrânat tendința de a se absolutiza această idee a sacralității justiției. În sfârșit, dna. prof. Verginia Vedinaș, cu cunoscute-i rigoare științifică, a corelat ideile lansate în dezbatere cu textele constituționale, iar dna.prof. Genoveva Vrabie a făcut de asemenea o serie de observații pertinente.

Eu, de asemenea, mi-am spus punctul de vedere privind necesitatea de a înțelege corect principiul separației și echilibrului puterilor în stat și a se face diferența dintre conceptul de putere în stat, care este unică și aparținând poporului, și modalitățile de exercitare a acesteia, practic printr-o diviziune a muncii între cele trei categorii de autorități, care s-au constituit printr-o separare și echilibrare a competențelor, astfel încât nici una să nu poată confisca întreaga putere. Am făcut, de asemenea referiri la necesitatea de a nu se confunda independența justiției care este garantată de un întreg sistem de norme procedurale și de drept pozitiv și imparțialitate care constituie o obligație exclusivă a subiectului adică a judecătorului și care depinde fundamental de caracterul acestuia și nu de leafă sau starea dotării instanțelor de judecată sau de normele de numire.

Judecătorul – Dumnezeuul dreptății pe Pământ?

Judecător dr. Ion Popa

Curtea de Apel București

Pornind de la titlul prezentului document vom încerca să cercetăm și să detaliem în continuare noțiunile de judecător – judecată, însă nu prin prisma sensului instituțional al acestora ori a conturului lor determinat legislativ. Vom încerca să deslușim judecătorul și activitatea sa de judecată din perspectiva nevoii de dreptate a omului, prin ceea ce ar trebui să reprezinte judecătorul în conștiința celor ce vin la judecata sa și nu în ultimul rând prin ceea ce ar trebui să reprezinte judecătorul în chiar conștiința sa.

Apreciem în acest context că este necesar să începem cu începutul și să clarificăm, din perspectiva de mai sus, ce este judecătorul și ce este judecata înfăptuită de el?

1. Judecătorul

Este notoriu că încă de la apariția sa pe Pământ, la nivelul care i-a permis o organizare și ierarhizare, precum și o conștientizare a drepturilor și obligațiilor sale în cadrul unui grup, omul s-a situat permanent în mijlocul unor conflicte, între persoane individuale sau între grupuri de persoane. Trecând peste etapa rezolvării violente și prin mijloace proprii a conflictelor¹, pe măsura evoluției societății umane, a apărut nevoia, dar și interesul de soluționare a acestor neînțelegeri, iar “sarcina” judecății și-au arogat-o inițial persoane cu necontestată autoritate în rândul grupului, de regulă conducătorul laic al grupului ori cel spiritual, ambii considerați a fi drept reprezentanții divinității, oricare ar fi fost aceasta. Hotărârile lor au fost proiectate inițial ca fiind chiar ale divinității înseși, iar mai apoi ca fiind ale celor ce decideau, dar în numele divinității. În ambele situații raportarea la divinitate atât a celui ce judeca, dar și a judecății erau de la sine înțelese: *“cade-se tuturor giudecătorilor... să fie drepti la giudețe, aducându-și aminte de giudecătorul cel drept... domnul și mântuitorul nostru Isus Hristos”²; “cade-se judecătorului... să fie asemenea judecătorului celui drept... domnului nostru Isus Hristos”³.*

În teritoriile românești de exemplu⁴, judecata s-a făcut prin șeful de clan, de trib, mare preot⁵; prin căpitani, comiți, jupani⁶ juzi, cnezi⁷, judeci, județ⁸; prin organe colective – sfat orășenesc, bisericesc⁹, *“oameni buni și bătrâni”¹⁰*, *“tribunalul sătesc”* compus din preot și trei țărani¹¹; prin conducătorul formațiunii statale (rege, voievod, principe, domn)¹².

Derivând din originea divină a “judecății”, unanim acceptată (din convingere, interes sau nevoie) s-a perpetuat dreptul bisericii ca instituție și implicit a reprezentanților săi de a desfășura procese și a pronunța verdicte. Judecata ierarhilor bisericii nu se limita doar la cler ci se întindea și asupra “mirenilor” în cauze de drept civil (căsătoria, despărțenia,

moștenirea) sau de drept penal (curvia, preacurvia, amestecarea de sânge) sau pentru anumite categorii de persoane (de exemplu, conducătorii breslelor judecați doar de episcop)¹³.

În timp, judecătorul și judecata au continuat să fie permanent raportate, într-o formă sau alta, la divinitate. Chiar dacă începând cu epoca Regulamentelor organice, hotărârile nu s-au mai dat în numele divinității, ci în *“numele Domnului(domnitorului – n.a.)”*¹⁴ al *“Hospodarului”*¹⁵, al regelui, al poporului¹⁶ sau al legii¹⁷, au fost menținute și reglementate întotdeauna, cu excepția perioadei regimului comunist, trimeri la divinitate. Astfel, de exemplu toate legile de organizare judecătorească au prevăzut obligația judecătorului de a depune jurământ. Jurământul, cu excepția arătată, fie era depus față de divinitate¹⁸, fie apela la ajutorul divinității prin formula *“așa să-mi ajute Dumnezeu”*, prezentă inclusiv în actuala reglementare a Legii nr. 303/2004 a statutului judecătorilor și procurorilor¹⁹.

2. Judecata

Am optat nu întâmplător pentru termenul de judecată și nu de justiție.

Justiția este recunoscut a avea *“două accepțiuni: sistemul instituțiilor organizării judecătorești și activitatea de soluționare a proceselor..., de aplicare de sancțiuni, de restabilire a drepturilor și intereselor legitime încălcate. În limbajul obișnuit, a face justiție înseamnă a face dreptate”*²⁰.

Nu ne interesează aici și acum din perspectiva temei de față nici organizarea judiciară, respectiv cadrul de exercitare a funcției de către judecător și nici procesul efectiv de aplicare a unor norme legale procedurale de către același judecător. Ne interesează capacitatea judecătorului de a răspunde nevoii de dreptate a omului membru al unei societăți date, măsura în care judecătorul este credibil și că prin decizia sa, ajutat de Dumnezeu invocat prin jurământul depus anterior exercitării funcției, a găsit calea dreaptă cerută și așteptată de omul venit la judecata sa.

Dreptatea, noțiune relativă de altfel, a fost calificată în timp ca fiind cea *“care fiecăruie dă ce i se cuvine a lua întocmai după cum hotărâsc canoanele pravilelor”*²¹ ori *“un lucru mai adevărat de toate”*²², sau că *“nu este o chestiune formală și abstractă cum au înțeles-o adesea judecătorii de carieră”*, ci *“trebuie să fie strâns legată de viață”*²³. Dreptatea diferă de la o persoană la alta, de la stat la stat, în funcție de etapa de evoluție istorică, de forma de guvernare, valorile promovate sau impuse, tradiții, interese de grup sau personale, etc.²⁴ Ne simțim tare mărinimoși atunci când, câteodată, spunem că altcineva are dreptate așa în general, atât timp cât această recunoaștere nu ne costă nimic. Când apelează la judecător însă, oamenii nu sunt interesați de o dreptate generică, abstractă, filozofică. Dreptatea cerută judecătorului este foarte concretă și imediată și de aceea judecata judecătorului trebuie să fie pe măsura așteptărilor, lucru destul de dificil în condițiile în care subiectivismul care ne caracterizează probabil pe noi toți, oamenii, ne împiedică mai mereu să recunoaștem că am greșit²⁵ și că dreptatea nu este de partea noastră.

Din acest motiv, pentru a credibiliza judecata judecătorului, toate formele de organizare umană au încercat să investească în dregătoria de judecător oameni cu însușiri dintre cele mai alese, care prin poziția lor publică și personală *“să dea închezășluri morale și pragmatice la încredințare publică”*²⁶, aspect asupra căruia vom reveni.

3. Judecător – judecată

Am urmărit ca prin scurta incursiune istorică în geneza noțiunilor de judecător și judecată să arătăm că deși sistemul actual de justiție ca serviciu public este unul eminentemente laic, cu excepția evocată deja a jurământului judecătorilor la numirea în funcție, dar și a jurământului martorilor în proces²⁷, nu putem nega o așteptare divină din partea celui judecat, în sensul apropierei cât mai mult posibil a judecății judecătorului pământean de dreptatea judecătorului divin, pentru simplul motiv că judecătorul divin nu greșește niciodată. “*I-a dat Dumnezeu după suflet*”, “*Dumnezeu nu dă cu parul*”, “*Dumnezeu nu doarme*”, sunt doar câteva dintre expresiile cu care ne întâlnim frecvent, a căror proveniență se pierde în negura timpului și prin care oamenii își exprimă practic credința lor nețărmurită că Dumnezeu face întotdeauna dreptate și că niciodată nu greșește.

Ar constitui o blasfemie să îl identifici pe judecătorul pământean cu judecătorul suprem. Dar, pentru că oamenii în scurta, tumultuoasă și conflictuală lor viață nu au timp ori nu se limitează la a aștepta un semn sau judecată divine pentru rezolvarea numeroaselor lor dispute, apelează la judecătorul om. Tocmai pentru că este om, judecătorul pământean este supus greșelii. Pentru a limita pe cât posibil probabilitatea greșelii de judecată, pentru a credibiliza judecata judecătorului om și a o impune, conducătorii societăților omenești au înțeles, cum arătam mai sus, nevoia numirii în funcția de judecător a unor persoane cu însușiri deosebite, cu reputație și autoritate morală, cărora le-au pretins prin legi, comportament ireproșabil nu numai la momentul investirii ci și, sau mai cu seamă, după numirea în funcție. Enumerarea doar a unei mici părți din totalul însușirilor pretinse de oameni semenului lor judecător ne poate dovedi cât de mari sunt pretențiile și așteptările de la cel chemat să judece pe alții: “*...oameni cu o solidă educație generală și profesională, cu spirit creator și deschis dezbaterilor, cu un simț acut a ceea ce este drept și cu puterea de a se menține mereu imparțiali...*”²⁸; trebuie să dea dovadă de “*...încredere, seninătate, siguranță și dragoste deplină pentru profesie; bunătate, echilibru; ponderalitate, modestie; imaginație și conștiință morală; maturitate; experiență; har clarvăzător; sănătate psihică foarte bună și o perspectivă pozitivă asupra vieții*”²⁹; să acționeze “*fără prejudecăți; imparțiali; competenți; corecți, decenti, civilizați, diligenți, demni, respectuoși și de bună credință; prudenți; să nu cedeze influențelor și presiunilor, echidistanți*”³⁰; “*moralitate, cumpănare, demnitate, corectitudine, sobrietate, politețe, omenie, răbdare, înțelegere, înțelepciune, curaj, energie, spirit de sacrificiu, tact, responsabilitate, etc.*”³¹ “*profesionalismul, tăria de caracter, spiritul de responsabilitate, de decizie și probitatea celor care își asumă deosebit de dificila misiune de a face dreptate*”³²; judecătorul este “*... servitorul legii civile*”³³, iar “*menirea juristului în lupta pentru dreptate se realizează îmbinând raționalitatea cu imparțialitatea, moralitatea cu constrângerea, toate sub zodia omenescului*”³⁴.

Pornind de la aceste firești așteptări, cărmuitorii diverselor epoci au impus prin norme legale condiții restrictive de accedere în funcția de judecător. Citindu-le, ești cuprins de speranța că judecător nu poate deveni oricine, ci doar o elită profesională și morală, ale cărei rezultate în activitatea precedată de jurământ și apel la divinitate, nu pot decât să împlinească așteptările noastre, ale tuturor celorlalți la o judecată apropiată de perfecțiunea celei divine.

Parcurgând însă numeroasele sondaje de opinie, nu doar din România, dar mai ales din România și mai ales din ultimii ani, vom constata nu numai că nu există acel fior al cetățeanului că judecătorii și judecata lor au o menire divină pe care o îndeplinesc cu cinste și dăruire, ci dimpotrivă, că prin ceea ce fac, judecătorii răspund și se apropie mai mult de ispitele necuratului decât de preceptele Domnului³⁵. Dovezile unei atari stări de fapt nu stau însă în principal în sondajele de opinie care ne relevă doar statistic și sec, o stare de profundă neîncredere în judecătorul român, ci în postările anonime, cu atât mai credibile tocmai pentru că sunt anonime, de pe diverse publicații on-line, site-uri sau chiar în dosare, acolo unde sentimentele cetățeanului care a dat piept cu judecătorul se dezlănțuie de-a

dreptul: “sunt așa de tâmpiți că nici pensii de agricultori nu merită;...nehaliți”³⁶; “porcii ăștia o să ne mănânce zilele,...lichelele”³⁷; “decât să apari în fața unui magistrat mai bine îți dai foc. Nu este unul corect. Șpaga o iau la fel. Mizerabilii”³⁸; “dați-le mai mult...fiindcă sunt handicapați”³⁹; “voi sunteți veriga stricată a societății,...furunculul plin de puroi”⁴⁰, “să vă spunem curve le jignim pe cele ce își câștigă pâinea cinstit...sunteți niște mizerii cu gulere albe puși doar pe căpătuială”⁴¹, “ce măsă-i mai trebuie și la nespălata asta(o judecătoare care și-a exprimat public o opinie – n.a.), ...bandiții ăștia de judecători și procurori, păi ar trebui să-i ieie poporul la bolovani în cap, cristoșii mării lor de nesimțiți...”⁴².

Este în sine grav că situația de mai sus există, dar și mai grav este că citatele prezentate, dovezi nu doar de patimă, ci de ură chiar, adevărate blesteme⁴³, nu sunt îndreptate împotriva unui anume magistrat, ceea ce s-ar putea explica printr-o conjuncturală stare subiectivă, emoțională a unui cetățean nemulțumit de soluția pronunțată de un anume magistrat, ci sunt îndreptate generic împotriva întregii categorii profesionale a judecătorilor.

Cauzele ce au generat și întrețin această înspăimântătoare realitate sunt multiple și se pot imputa în mai mare sau mai mică măsură: judecătorilor înșiși, prin prestația personală dar și de grup, decidenților politici permanent dispuși la puncte electorale în dauna judecătorilor, mijloacelor media averse de rating, intermediarilor justiției, autori în principal ai unui cutumiar “folclor” țesut în defavoarea judecătorilor, moravurile societății și nu în ultimul rând, mai nou, confuzia și aroganța reprezentanților Uniunii Europene în legătură cu judecătorul și judecata în România⁴⁴.

Reamintim în acest context că într-un stat de drept hotărârile judecătorești irevocabile nu pot fi contestate, în sensul nerecunoașterii ori neaplicării lor. Fiind notoriu și raportându-ne la tema prezentului demers nu ne vom preocupa cu identificarea textelor constituționale și legale ce impun ca fiind de neatins hotărârile judecătorești irevocabile, lucru pe care toți îl cunoaștem și îl respectăm și e foarte bine că îl facem.

Contradicția fundamentală cu care ne confruntăm în societatea românească de azi este dată de faptul că hotărârile judecătorești pe care suntem chemați să le aplicăm fără crâcnire constituie rezultatul activității unor persoane, judecătorii, pe care cetățeanul, la nivel de masă, îi disprețuiește, poate îi și urăște, poate nu, dar cu siguranță nu îi creditează cu acea încredere indispensabilă unui act de judecată, încredere care până la urmă constituie rațiunea de a fi a sistemului judiciar și a judecătorului.

Și atunci, dacă eu cetățean nu am deloc încredere în el și în corectitudinea judecății lui, de ce l-aș considera pe judecător un fel de Dumnezeu al dreptății pe Pământ ? Ce m-ar împiedica să crâcnesc și să mă revolt împotriva judecății lui? Cu ce justifică el o asemenea pretenție, când eu sunt martorul anonim al unor atitudini discreționare și sfidătoare repetate ca regulă, în care de exemplu nașul judecător nu are o problemă de a judeca pe finul său avocat sau chiar parte în dosar, ori concubinul judecător pe concubina avocat ori parte? De ce să-l cred Dumnezeu al dreptății pe Pământ când el, acoperit de sistemul său⁴⁵, cu aroganță este interesat doar de măsura în care se vede el pe sine imparțial, nu de măsura sau dacă eu împricinat îl văd imparțial în judecată? De ce?

Pornind de la aceste nedumeriri, va trebui să găsim răspuns unor alte inevitabile întrebări: are dreptul cetățeanul să pretindă o judecată imparțială? Are obligația Statul să asigure cetățeanului o judecată imparțială? Are dreptul cetățeanul să se revolte dacă nu i se asigură o judecată imparțială? Are obligația cetățeanul să respecte statul de drept, supunându-se hotărârii date de judecător? Răspunsul acestor întrebări este unul singur, afirmativ, el devoalând totuși aceeași flagrantă contradicție a societății românești: acceptarea de către cetățean a exigențelor unui stat de drept, dar contestarea fățișă și dură a celor chemați să contureze dimensiunile statului de drept, în speța de față, a judecătorilor⁴⁶. Rămâne credem la înțelepciunea celor care știu, pot și vor să mai repare ceva, să redea românului încrederea

În judecata dreaptă a semenilor săi și să îl determine pe judecătorul român să conștientizeze că nu este nicidecum Dumnezeu dreptății pe pământ, ci doar un om supus greșelii care a cerut prin jurământ ajutor divin pentru a-l lumina într-o cât mai dreaptă judecată a semenilor săi.

Că altfel ce...?, ar putea întreba plictisit un judecător prea puțin preocupat de aspecte de natura celor relevate aici prin succintele considerente de mai sus. Răspunsul, credem noi, este simplu și destul de previzibil: “cetatea” va începe să se întrebe tot mai serios ce rost mai are să întrețină un costisitor și necredibil judecător și să respingă, sub diferite forme și pretexte, judecata celui în care nu mai are pic de încredere, a judecătorului. În ședința sa din data de 30 octombrie 2012, Senatul României a respins cu argumente aplicarea unei hotărâri irevocabile pronunțate de judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție din România în legătură cu incompatibilitatea unui senator. Q.E.D.

În loc de concluzie redăm răspunsul autentic al unui țăran la fel de autentic din România care, întrebat de reporter dacă are încredere în judecătorii a răspuns, într-un și mai autentic stil moromețian: “Încercăm. De-acum încolo”⁴⁷. Doamne-ajută.

Note:

¹ A se vedea Caton cel Bătrân, citat de T. Mandrea, în lucrarea *Rolul și misiunea judecătorului modern*. Teză pentru doctorat juridic prezentată la Facultatea de Drept din București, București, 1937, p. 3: “Bărbatul este judecătorul familiei sale ... Dacă ea (soția – n.a.) a comis vreo greșală, el o pedepsește; dacă ea a băut vin, el o condamnă; dacă ea a făcut comerț cu un alt om, el o omoară”.

² A se vedea V. Al. Georgescu, P. Strihan – *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611-1831)*, București, 1981, vol. I, p. 27, cu trimitere la “*Pravila aleasă*” (întocmită de Logofătul Eustrație – n.a), Moldova 1632.

³ A se vedea *Îndreptarea legii 1652*, Glava pervaia – Mathei, tocmitorii de leage.

⁴ A se vedea în detaliu asupra acestui subiect, I. Popa, *Tratat privind profesia de magistrat în România*, Editura Universul Juridic, București, 2007, p.12-17.

⁵ A se vedea P. F. Tincuțescu, *Curs de istoria dreptului românesc – 1935-1936*, Editor Al. Luiescu: “*rezolvarea litigiilor dintre particulari ... era de competența marelui preot*” (Deceneu, în timpul lui Burebista – n.a.).

⁶ A se vedea E. Cernea, E. Molcuț, *Istoria statului și dreptului românesc*, Casa de editură și presă, Șansa SRL, București, 1996, p. 39, p. 91.

⁷ A se vedea T. Mandrea, *op.cit.*, p. 79: “*Acesta e cel mai vechiu judecător din trecutul nostru*”.

⁸ A se vedea C. Voicu, I. T. Amza, B. Stanciu, *Istoria statului și dreptului românesc, curs universitar*, Editura Sylvi, București, 2001 p. 66-67, p. 114.

⁹ A se vedea C. Voicu, I.T. Amza, B. Stanciu, *op.cit.*, p. 133.

¹⁰ A se vedea E. Cernea, E. Molcuț, *op.cit.* p. 137.

¹¹ A se vedea C. Voicu, I. T. Amza, B. Stanciu, *op. cit.*, p. 88.

¹² A se vedea C. Voicu, I. T. Amza, B. Stanciu, *op. cit.*, p. 88.

¹³ A se vedea N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 122: “*Cele mai complicate pricini ... privind moștenirile erau încredințate de regulă mitropolitului*”.

¹⁴ A se vedea art. 281 din Regulamentul Organic al Moldovei: “*acturile judecătorești se vor face în numele Domnului...*”; art. 214 din Regulamentul Organic al Munteniei: “*judecătorii ... vor judeca în numele domnului (Prințului)*”; art. 1 din Legea organizării judecătorești din anul 1865 : “*justiția se dă în numele domnului*”.

¹⁵ A se vedea art. 7 din Convenția de Pace de la Paris din 7/19 august 1858: “*puterea judecătorească exercitată în numele Hospodarului...*” și art. 36 din Constituția din anul 1866: “*puterea judecătorească se exercită de curți și tribunale. Hotărârile și sentințele lor se pronunță în virtutea legii și se execută în numele Regelui*”.

¹⁶ A se vedea art. 71 din Constituția din anul 1952: “*tribunalele pronunță hotărârile lor în numele poporului*”.

¹⁷ A se vedea Legile de organizare judecătorească din anii 1890 ,art. 1: “*justiția se dă în virtutea legii*”; 1909 ,art. 1: “*justiția se dă în virtutea legilor*”; 1924 și 1938 , art. 2: “*hotărârile organelor puterii judecătorești se pronunță în numele legii și se execută în numele Regelui*”; 1968 ,art. 11: “*hotărârile instanțelor judecătorești se pronunță în numele legii*”; 2004 ,art. 1 din Legea statutului magistraților: “*justiția se înfăptuiește de judecătorii în numele legii*”, precum și art. 123 din Constituția din 1991 revizuită: “*justiția se înfăptuiește în numele legii*”.

¹⁸ A se vedea exemplificativ art. 219 din Regulamentul Organic al Munteniei “*nimeni nu va putea fi judecător sau procuror... de nu va jura mai înainte că va fi credincios pravilii și nu se va abate niciodată din calea dreptății. Acest jurământ se va face asupra sântei Evanghelii în sala judecătoriei și înaintea tuturor mădularilor ei*”; art. 408 din Regulamentul Organic al Moldovei, “*toți dregătorii fără nici o osebire sunt îndatoriți la intrarea*

lor în slujbă a face și a iscăli jurământul următor: Jur în numele prea sfintei treimi...”. Conform “Condicii penale ostășești cu procedura ei”, intrată în vigoare la 1 iulie 1852, jurământul avea următorul conținut: “Jur pe sfântul nume al prea puternicului Dumnezeu și pe cinstea mea că voi judeca după...”; Art. 5 din Legea de organizare judecătorească din 11 aprilie 1864: “Juru în numele lui Dumnezeu...”; art. 107 din Legea de organizare judecătorească din iulie 1865: “președinții, judecătorii, supleanții, procurorii și substituțiii curților și tribunalelor vor fi datori mai înainte de a intra în funcțiune, a depune și a subscrie în pretoriu și în ședință publică, următorul jurământu: Juru în numele lui Dumnezeu.....”

¹⁹ A se vedea art. art. 34 din Legea nr. 303/2004. Legea a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 576 din 29 iunie 2004 și republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 826 din 13 septembrie 2005: “înainte de a începe să-și exercite funcția, judecătorii și procurorii depun următorul jurământ: “Jur să respect Constituția și legile țării, să apăr drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, să-mi îndeplinesc atribuțiile cu onoare, conștiință și fără părtinire. Așa să-mi ajute Dumnezeu!” Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinței religioase a judecătorilor și procurorilor și este facultativă. Refuzul depunerii jurământului atrage, de drept, nulitatea numirii în funcție. Jurământul se depune în ședință solemnă, în fața judecătorilor instanței sau, după caz, a procurorilor parchetului la care a fost numit judecătorul sau procurorul, după citirea actului de numire”.

²⁰ A se vedea M. Constantinescu, A. Iorgovan, I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Constituția României revizuită - comentarii și explicații*, Editura All Beck, București 2004, p. 265; În același sens a se vedea I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Fundația “Chemarea” Iași, 1993, p.227.

²¹ A se vedea Codul lui Andronachi Donici, capit. 1, art. 2.

²² A se vedea *Pravila cea Mare a lui Matei Basarab, glava a 2-a*.

²³ A se vedea Institutul de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă CC al PCR “Lucrețiu Pătrășcanu, *Scrieri, articole, cuvântări 1944 – 1947*, Editura Politică, București 1983, “Cuvântare rostită la marele miting de la Grivița Roșie, 27 noiembrie 1947”, p. 206.

²⁴ A se vedea în acest sens și T. Mandrea, *op.cit.*, p.11.

²⁵ A se vedea T. Mandrea, *op. cit.*, p. 11: “Fiecare este convins de dreptatea sa. Și iată cum ideea de justiție se divide într-un chip dezolant”.

²⁶ A se vedea art. 403 din Regulamentul Organic al Moldovei.

²⁷ A se vedea art. 193 cod procedură civilă: “Înainte de a fi ascultat, martorul depune următorul jurământ: “Jur că voi spune adevărul și că nu voi ascunde nimic din ceea ce știu. **Așa să-mi ajute Dumnezeu!**”. În timpul depunerii jurământului, martorul ține mâna pe cruce sau pe biblie. Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă potrivit credinței religioase a martorului. Martorului de altă religie decât cea creștină nu îi sunt aplicabile prevederile alin. 2.”; în același sens art. 85 cod procedură penală.

²⁷ A se vedea D. Fruth Oprisan, *op.cit.* p.24.

²⁹ A se vedea I. A. Dunăreanu, *Justiție, judecător, management*, Editura All Beck, București, 2005, p.13, 15, 27, 130, 142, 152, 154, 189, 220.

³⁰ A se vedea Codul deontologic al magistraților adoptat în septembrie 2001 de Consiliul Superior al Magistraturii. Prevederile sale au fost incluse ulterior și în conținutul Codului deontologic adoptat prin hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr.328/24.08.2005.

³¹ A se vedea N. Cochinescu, “Introducere în deontologia judiciară”, în “Dreptul”nr. 4/1995, p. 10; în același sens. A se vedea M. Voicu, *Controlul...*, în “Dreptul” nr. 1/1996, p. 40-55.

³² A se vedea P. Ninosu, *Autoritatea judecătorească în statul de drept. Probleme ale raporturilor sale cu autoritatea legiuitoare și celelalte autorități publice*, în “Dreptul” nr. 1/1994, p. 33.

³³ A se vedea T. Mandrea, *op.cit.*, p.18.

³⁴ A se vedea I. Craiovanu, *De la filozofia dreptului la condiția practică a juristului*, în “Dreptul”nr. 7/1995, p. 16-20

³⁵ A se vedea T. Mandrea, *op.cit.*, p. 38-39. Autorul a indicat câteva creații populare în legătură cu cinstea judecătorului: “judecătorul e ca osia de la car, cum o ungi nu mai scârțâie”; “judecătorul e ca șarpele, niciodată nu umblă drept”; “judecătorul mănâncă miezul și împiciniții coaja nucii”. A se vedea în același sens și alți autori: N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova*, Editura Academiei RSR, București 1968, p. 115: “uneori același domn cu sfatul său dădeau hotărâri diferite în aceeași pricină datorită faptului că dregătorii săi erau mituiți”; T. Ionescu, N. Andrei, *Proclamația de la Islaz și făptuitorii ei*, București 1946, p. 6-7. Autorii analizează perioada premergătoare revoluției de la 1848 din Țara Românească: “bunul plac și corupția domneau în întreaga viață de stat iar mîta era un obicei socotit respectabil chiar și de către magistrați”.

³⁶ A se vedea comentariile la articolul “Magistrații pot lua și pensii și salarii” publicat în ediția on line a ziarului Adevărul din data de 28.06.2007.

³⁷ A se vedea comentariile la articolul “Mitocanul domn Dăscălescu” publicat în ediția on line a ziarului Cotidianul din data de 16.05.2008.

³⁸ A se vedea comentariile la articolul *Sporuri penale pentru șefii pușcăriilor*, ziarul Click.ro din data de 21.01.2009.

³⁹ A se vedea comentariile la articolul *Discrepanțe între salariile magistraților*, TVR.ro, 14.01.2009.

⁴⁰ A se vedea comentariile la articolul *Nu suntem într-un stat de drept*, *jurnalul.ro*, 7.10.2008.

⁴¹ A se vedea comentariile la articolul *Judecătoarea Viorica Costiniu: suntem obligați să ne prostituăm juridic*, *Gardianul*, 13.04.2009.

⁴² A se vedea comentariul nr. 48 la articolul "*Amenințată că va fi maltrată*" publicat în *Jurnalul.ro* din data de 14.09.2009.

⁴³ A se vedea în acest sens dosarul nr. 7664/4/2006 al Curții de Apel București: "*hoților și rechinilor de judecători corupți și flămânzi după averea mea de sărac ca s-o luați voi bandiților, mafioților și gangsterilor... idioților și poponarilor ce sunteți, analfabeți și proști ce sunteți... am dat acatiste la Sf. Parascheva să nu muriți voi și toate familiile voastre din neam în neam până nu roadeți betonul casei mele... cum l-am blestemat pe judecătorul x și i-a murit nevasta, copilul, părinții amândoi. Va veni și ziua plății când trebuie să plățiți și voi*".

⁴⁴ A se vedea pentru argumente ample și în detaliu asupra fiecărui aspect enumerat, I. Popa, *Reputația – condiție a dobândirii și exercitării funcției de magistrat*, *Revista Română de Dreptul Muncii* nr.8/2009, p. 9-54.

⁴⁵ A se vedea în detaliu asupra unor aspecte de încălcare flagrantă a imparțialității judecătorului, prin atitudini personale ale judecătorilor, dar și decizii ale unor instituții ale sistemului judiciar din România, I. Popa, *Discuții în legătură cu unele aspecte specifice privitoare la abținerea și recuzarea judecătorilor*, *Revista Dreptul* nr. 3/2011, p. 159-170.

⁴⁶ Deși nu sunt judecători în accepțiunea reală, profesională a noțiunii, considerentele de față sunt cu totul aplicabile și judecătorilor Curții Constituționale. Și aceștia, la investirea în funcție, prin jurământul depus apelează la aceeași divinitate pentru a-i călăuzi spre binele public: "*Jur să respect și să apăr Constituția, îndeplinindu-mi cu bună-credință și fără părtinire obligațiile de judecător al Curții Constituționale. Așa să-mi ajute Dumnezeu!*".

⁴⁷ A se vedea emisiunea *Observator* din data de 14.04.2006, ora 13,30, pe postul de televiziune "Antena 1".

Spiritul justiției între sacru
și profan

**Prof.univ.dr. Ion
CRAIOVAN**

Sacru, ca o categorie în care se întâlnește o dublă valență, anume "ceea ce este plin de experiența divină" și "ceea ce este interzis contactului cu oamenii", cu o prezență revelatorie în sintagma "sacralitatea justiției," luminează idealitatea conceptuală a justiției, care se răsfrânge, mereu parțial și imperfect, dar perfectibil în lumea profană "ceea ce se află în afara templului". Între sacru și profan, Spiritul Justiției ca "animus" al dreptății prin drept, înțeles ca un crez și ca luptă pentru ceva sfânt vine din "cerul înstelat de deasupra noastră" (I. Kant), din transcendental, din trasăturile de ordine, proporție, echilibru, armonie ale Universului știut.

Expresiile acestui spirit se regăsesc și în cetatea umană, în relațiile dintre oameni, în interioritatea omului ca virtute, într-o activitate specifică prin care, cu ajutorul Dreptului se aspiră la "suum quique tribuere" (Aristotel). El depinde de starea societății a unui timp socio-istoric, de gradul de civilizație, de organizarea socială, de tradiție și cultură, de forma de comunitate umană. Acest spirit se întruchipează în funcție de puterea politică a societății unui timp istoric, cine o deține și cu ce legitimitate, cum o exercită, de tipul de stat, de efectivitatea statului de drept, de independența justiției, ca serviciu public, de forța imanentă acesteia de a face dreptate, chiar în contexte ostile, în numele unui principiu constitutiv, cu valențe utopice, dar și directe „fiat justiția pereat mundi”. Este prin excelență în lumea culturală, în lumea valorii, ca valoare specifică, ireductibilă și totuși relațională, care implică și se întruchipează într-un mod specific din Adevăr, Libertate, Bine Public, fiind o expresie a demnității umane, ca respect al condiției umane în toate manifestările sale. De aceea, în mod poate paradoxal, se afirmă prin imanența sa și acolo unde sistemul juridic în vigoare, sau aspecte ale dreptului pozitiv contrastează puternic cu ideea de justiție, cu exigențele elementare ale acesteia, care renasc imperios din conștiințe (G. del Vecchio).

Se configurează conceptual ca instituție dar și ca activitate specifică, din filosofie înțeleasă hegelian, ca "o chintesență spirituală a epocii", din conștiința și moralitatea Legiuitorului, din voința cetățenilor și forța argumentativă a dezbaterilor din sfera publică, de a combate manipularea politică, de a impune dreptul legitimat prin procese democratice reale, din rigoarea și efectivitatea unui sistem juridic, din profesionalismul și moralitatea actorilor juridici. Ea culminează cu exigența ideală ca fiecare subiect uman să fie recunoscut de alții după valoarea sa și fiecărui să i se atribuie ceea ce i se cuvine. În spiritualitatea actorilor vieții juridice judecători, anchetatori, acuzatori, avocați, consilieri ș.a. ea implică orizont cultural, subordonare cu privire la principiile dreptului, ca imperative de Justiție, onestitate și

moralitate (R. Dvorkin), concepte juridice riguroase, cunoașterea doctrinei exemplare și a jurisprudenței esențiale, a dreptului pozitiv, a circumstanțelor unice ale fiecărui caz, fiind proba decisivă a conștiinței profesionale și morale, măsura umanului din Omul unui timp istoric, a luptei sale eterne pentru Dreptate.

Poate că nicăieri nu s-a surprins mai bine avatarurile și aspirația eternă a justiției profane spre sacru, spre divinitate, ca în unele texte, devenite clasice prin sublimul lor, dar mereu actuale, pe care le evocăm în încheierea acestor scurte reflecții despre o temă copleșitoare, încărcată de multiple semnificații, mereu în devenire: "...Cine zice justiție zice subordonare la o ierarhie de valori...fără ea nici viața n-ar fi posibilă, și chiar dacă ar fi, n-ar mai merita să fie trăită. Pentru ea, în toate timpurile, nu au stat la îndoială să moară spiritele cele mai alese, căroro istoria omenirii le datorează suprema sa noblețe" (G.del Vecchio). „Justiția vine din afară, de sus; e de aceeași natură și proveniență ca și Verbul care a creat Lumea. Iubirea este forța elementară de Justiție. De aceea, în locul balanței de prăvălie, emblema cea mai vorbitoare a Justiției ar fi o inimă înaripată, în zbor pe cerul înstelat” (E. Speranția).

Tratatul de la Lisabona – o nouă Constituție europeană?

Lect.univ.drd. Maria Popescu

Universitatea "Spiru Haret",

Facultatea de Drept și Administrație Publică

Abstract: Uniunea Europeană este astăzi gestionată de Tratatul de la Lisabona, despre care s-a spus, la vremea lui, pe bună dreptate, că este un pas înainte spre integrarea europeană, atât la nivel instituțional, cât și uman, un tratat care reușise, în ciuda dificultăților, să miște mai departe proiectul european care cumula în contul său circa jumătate de secol.

Modificările introduse de Tratatul de la Lisabona, au un impact semnificativ asupra guvernării UE. Tratatul de la Lisabona generează schimbări consistente la nivelul deciziei din UE. Votul cu majoritate calificată devine regula generală în Consiliu. De acum încolo, deciziile adoptate de Europa post-Lisabona se vor baza pe opțiunea a cel puțin 55% dintre statele UE, în care locuiește cel puțin 65% din populația Europei. Aceasta urma să sporească evident ponderea „Vechii Europe” (în special axa Franța - Germania - Italia) în detrimentul „Noii Europe” (statele răsăritene). Germania, de pildă, va spori ca influență: având 82 de milioane de locuitori, procentul ei de vot crește de la 8,4% la 17,2%.

Cuvinte cheie: reformă, Uniunea Europeană, federație.

1. Introducere

La 1 decembrie 2009, Uniunea Europeană a intrat într-o nouă fază a existenței sale ca și entitate politică, economică și socială prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona. Prin Tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană se pregătește să devină mai eficientă, raportat la provocările mondializării, și mai democratică, raportat la reprezentarea intereselor cetățenilor săi, (Mănou, 2010).

Tratatul de la Lisabona este consecința eșecului Tratatului Constituțional din 2004. Spre deosebire de acestea el nu intenționează să înlocuiască tratatele existente printr-un document unic (cum intenționa acesta), ci procedează la amendarea tratatelor constitutive stabilind o mai strânsă corelare între ele, (Bojincă, 2010).

Sintetic, se poate afirma că Tratatul de la Lisabona redefinește rolul Uniunii Europene într-o lume globalizată. Uniunea Europeană se va putea astfel mai bine afirma pe arena internațională. Ea reprezintă, la ora actuală, un puternic actor – ca dimensiune și forță economică – iar Tratatul de la Lisabona îi asigură noi instrumente de acțiune pe plan extern (Popescu, 2008).

Uniunea Europeană este într-un proces continuu de adaptare, atât la nivel de organizare internă, cât și în raport cu factorii externi. Numărul de 27 de state membre și posibilitatea ca acesta să crească au impus o regândire a funcționării instituțiilor europene, cu un accent foarte mare pe drepturile cetățenilor europeni. De asemenea, Uniunea Europeană este un actor mondial relevant în multe domenii, toate schimbările și provocările cu care ne confruntăm la nivel global (schimbările climatice, recesiunea economică sau securitatea energetică) afectând statele membre și, implicit, Uniunea.

Astfel că, în ultimii zece ani, Uniunea Europeană a căutat calea potrivită pentru a optimiza instrumentele pe care le are la dispoziție și pentru a răspunde cât mai prompt și eficient așteptărilor statelor membre și cetățenilor acestora.

2. O reformă așteptată și amânată

Momentul nașterii Tratatului de la Lisabona este neclar. Originile Tratatului de la Lisabona se regăsesc, după unele opinii (Popescu, 2008), în Actul Unic European din 1986 care a operat prima mare modificare a tratatelor originare (constitutive) ale comunităților economice europene. Actul Unic European a fost, la momentul intrării sale în vigoare la 1 iulie 1987, tot un tratat modificator. Principalele sale elemente de noutate au constat în reforma instituțiilor comunitare (extinderea votului cu majoritate calificată, recunoașterea

oficială a Consiliului European, consacrarea denumirii de „Parlament European”, asocierea acestuia din urmă la procesul legislativ prin introducerea procedurii de cooperare cu Consiliul Uniunii Europene și Comisia Europeană, crearea Tribunalului de Primă Instanță), în lărgirea competențelor comunitare (în principal, în domeniul social) și în codificarea dispozițiilor privind Cooperarea Politică Europeană (C.P.E.) care exista de facto din 1970, pe baza căreia Tratatul de la Maastricht a introdus Politica Externă și de Securitate Comună (PESC).

Alți specialiști consideră că depinde foarte mult cum este privită succesiunea evenimentelor care au vizat reforma instituțională a Uniunii Europene din acest deceniu: semnarea Declarației de la Laeken din decembrie 2001, declarație care a lansat lucrările pentru elaborarea Tratatului Constituțional, Conferința Interguvernamentală și Convenția Europeană din 2003-2004, eșecul Tratatului Constituțional din 2005 prin votul negativ al francezilor și olandezilor, exprimat cu ocazia referendumurilor organizate pentru ratificarea noului tratat. Sau momentul zero poate fi considerat chiar aniversarea a 50 de ani de existență a Uniunii Europene, respectiv 25 martie 2007. Cu ocazia acestei aniversări se reiau discuțiile politice pentru a da un nou impuls construcției europene. În aceeași zi se semnează Declarația de la Berlin, ce reprezintă asumarea politică a acestui obiectiv. Așadar toate statele membre susțin relansarea reformei Uniunii Europene și finalizarea acestui proces înaintea alegerilor europarlamentare din iunie 2009.

Eșuarea proiectului de Constituție europeană nu a însemnat și oprirea reformei. Totuși a fost un regres. În următoarea perioadă Europa a încercat să aducă problemele Uniunii mai aproape de cetățeni. Anii 2005-2006 au reprezentat o perioadă de reflecție: Planul D al Comisiei Europene a încurajat organizarea de dezbateri publice privind viitorul Uniunii Europene, dezbateri care au implicat cetățenii Comunității. Mai mult, pentru o mai mare eficiență și transparență Comisia Europeană a propus în 2006 în cadrul inițiativei „Agenda Cetățenilor” ca modificările instituționale și agenda politică să se deruleze în paralel.

Referitor la Tratatul Constituțional și Tratatul de la Lisabona, aparent, între cele două texte nu sunt diferențe majore: Uniunea Europeană capătă personalitate juridică, este numit un înalt reprezentant pentru politică externă (numit anterior ministru pentru afaceri externe), Carta drepturilor fundamentale este inclusă în legislația primară, se introduce opțiunea statelor membre de a părăsi Uniunea Europeană, cetățenii pot influența procesul politic prin inițiativa cetățenilor, etc.

Uniunea Europeană obține personalitate juridică unică și se desființează sistemul pilonilor (Bușoi). Personalitatea juridică permite Uniunii să aibă capacitatea de reprezentare, capacitatea de a negocia și de a încheia acorduri internaționale, capacitatea de a deveni membru al unei organizații internaționale, cât și capacitatea în a angaja responsabilitatea internațională. Statele membre vor putea semna doar acele acorduri internaționale care nu intră în contradicție cu legislația UE. Personalitatea juridică unică și desființarea sistemului de piloni înseamnă că și cel de-al treilea pilon, cel al justiției și afacerilor interne va dispărea după o tranziție de cinci ani, iar în domeniul libertăților, securității și justiției, incluzând Schengen, principiul va fi acela al politicilor comune. Totuși, dreptul de inițiativă al Comisiei în domeniul justiției și afacerilor interne este împărțit cu o pătrime din statele membre. Doar în domeniul politicilor comune externe, de securitate și de apărare procedurile interguvernamentale se păstrează.

Carta Fundamentală a Drepturilor devine act fundamental al Uniunii și se face referire la ea în tratat, chiar dacă textul nu va fi parte integrantă a acestuia. De altfel, Carta a fost proclamată în mod solemn într-o ședință plenară a Parlamentului European în 12 decembrie 2007 și a fost publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Un protocol a introdus măsuri specifice pentru Marea Britanie și Polonia stabilind excepții cu privire la jurisdicția Curții

Europene de Justiție față de curțile naționale pentru protecția drepturilor prevăzute în Cartă. Tratatul va oferi de asemenea o nouă bază legală pentru accesarea Uniunii la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Consiliul va decide în unanimitate, cu consimțământul Parlamentului European și aprobarea statelor membre.

În același timp trebuie spus ca Tratatul de la Lisabona a dat naștere unei serii de dezbaterii în lumea științifică. Astfel în lucrarea „*From Dual to Cooperative Federalism. The Changing Structure of European Law*”, Robert Schütze face mai multe considerații cu privire la evoluțiile înregistrate în structura dreptului european. El afirmă că epoca pe care o traversează dreptul european se caracterizează printr-o structură în schimbare „de la federalismul dual la cel de cooperare”. Este de remarcat că – în argumentarea tezelor privind federalismul – Robert Schütze a stăruit asupra locului și rolului afacerilor externe într-o Federație. „Regula este aceea a exclusivității pentru federație a competențelor externe”. Dacă în plan intern, competențele legislative sunt divizate (în cadrul federației), în plan extern, competențele de încheiere a tratatelor sunt unificate (la nivelul federal).

Alți autori din domeniu – analizând dispozițiile Tratatului de la Lisabona, – au concluzionat că Uniunea Europeană „nu este nici Federație, nici Confederație”. În prezent – „Uniunea Europeană este o structură situată între o Confederație și o Federație de state. Totuși, examinarea atentă a mai multor dispoziții stipulate în tratat tind să contureze o structură instituțională care este proprie unui stat federativ și nu a unui stat confederativ. Zbigniew Brzezinski apreciază că „Uniunea Europeană nu este o putere politică”. În argumentația sa „Uniunea Europeană este o uniune economică, o uniune socială, o uniune a liberei circulații, o uniune financiară într-o anumită zonă”. El mai observa că „Europa Occidentală singură era foarte aproape să devină o uniune, la un moment dat. Acum, Uniunea Europeană este, de fapt, o comunitate”.

În aceeași linie de dezbateri privind statutul Uniunii Europene Nam-Kook Kim și Sa-Rang Jung consideră că deși în ultima perioadă Uniunea apare mai degrabă ca o structură confederală sau interguvernamentală, Tratatul de la Lisabona face posibilă o evoluție spre un stat federal.¹

Alți autori precum Finn Laurese² consideră că Tratatul va aduce eficiență instituțiilor, o mai mare legitimitate Parlamentului European precum și coerență acțiunii externe. În același sens al aspectelor instituționale și de politici europene se exprimă și Christian Kautert. Acesta consideră că Tratatul de la Lisabona conferă Comisiei Europene statutul de autoritate supranațională în ceea ce privește spațiul european al libertății, justiției și securității. Prin intermediul Acestui tratat Uniunea Europeană are la beneficiară de unul dintre cele mai importante rezultate ale procesului de integrare (Kautert, 2010).

Tratatul de la Lisabona a suscitat numeroase discuții și în ceea ce privește punerea în aplicare a dreptului comunitar în ordinea juridică internă. Recunoașterea priorității ordinii juridice comunitare în raport cu dreptul intern, în materiile ce fac obiect de reglementare comunitară privind politicile Uniunii Europene, determină, în practică, un puternic impact în ceea ce privește tradiționala funcție protectoare a ordinii juridice și publice interne, modificând-o, orientând-o și *comunitarizând-o* spre crearea cu prioritate a unei ordini publice economice în concordanță cu ordinea publică economică și metăeconomică de la nivel de Uniune, ca și spre o amenajare a unei ordini publice, prin utilizarea unor mecanisme politico-juridice, a unui spațiu comun în ceea ce privește libertățile comunitare (Mutulescu, 2010).

Literatura de specialitate și specialiștii s-au aplecat îndelung și asupra impactului instituțional al Tratatului de la Lisabona. Astfel Der-Chin Horng argumentează Banca Centrală Europeană va fi profund afectată, în sens pozitiv, de adoparea tratatului. Astfel îi sunt

modificate funcționarea, modalitățile de angajare precum și relațiile externe (Der-Chin, 2010).

Dar problemele ridicate de cercetarea din domeniu asupra Tratatului de la Lisabona, nu s-au oprit aici. S-a pus și problema dacă tratatul este unul de modificare sau reformare a cadrului legal existent. Din perspectiva traducerii în limba română a denumirii, Tratatul de la Lisabona este, după caz, tratat de modificare (limba franceză) sau tratat reformativ (limba engleză). Deși cei doi termeni pot fi considerați sinonimi, în realitate, pe fond, Tratatul de la Lisabona le realizează deopotrivă, pe amândouă: *modifică tratatele Uniunii Europene, dar reformează și instituțiile Uniunii Europene* (Popescu, 2008).

3. O nouă constituție

Tratatul de la Lisabona este rezultatul procesului constituțional declanșat de Declarația de la Laeken, adoptată de către Consiliul European din decembrie 2001 (Consiliul European). Această declarație s-a constituit într-o agendă ad-hoc a reformei UE prin identificarea provocărilor la care UE urma să răspundă, așa cum se vedeau ele la începutul anului 2001, și al căror răspuns urma să se realizeze prin revizuirea tratatelor. De aceea, cea mai potrivită evaluare a reformelor introduse prin Tratatul de la Lisabona este cea care se realizează prin compararea acestuia cu Declarația de la Laeken.

Declarația de la Laeken identifică trei elemente fundamentale cărora Uniunea trebuie să le găsească soluții la începutul mileniului trei:

- provocarea democratică sau cum să apropiem instituțiile europene de cetățeni;
  - noul rol al Europei într-un mediu internațional globalizat;
  - ce răspuns trebuie să dăm cetățenilor la așteptările lor referitoare la necesitățile zilnice, șomaj, calitatea vieții, delincvență, sănătate, educație.
- Formulate și mai direct, provocările cărora reforma trebuia să le găsească răspuns erau :
- cum să apropiem cetățenii, mai ales tinerii, de proiectul european și instituțiile europene ?
  - cum să structurăm viața politică și spațiul politic european într-o Uniune extinsă ?
  - cum să facem ca UE să se transforme într-un factor de stabilitate și un model în noua lume multipolară ?

O altă provocare căreia Uniunea trebuia (și încă trebuie) să îi facă față se referă la existența ei într-o formulă extinsă. Întrebarea era: este necesară o nouă reformă, fundamentală, a sistemului instituțional pentru a putea face față unor luări de poziție suplă și eficiente într-o Uniune ce ar putea ajunge curând la treizeci de state, de cinci ori mai mult decât cele șase de la început pentru care se concepuse sistemul instituțional și decizional cunoscut? (Mercedes Guinea Llorente, Francisco Aldecoa Luzarraga, 2011)

Eficacitatea UE poate fi abordată din două puncte de vedere:

- organizarea instituțională;
  - procesul decizional.
- Sistemul instituțional a fost profund reformat pentru a face față acestor solicitări de eficacitate:
- au fost prevăzute președinții permanente sau coordonate, după caz, pentru Consiliul European, respectiv consilii;

- s-a redus compoziția Comisiei;
- s-a adaptat compoziția PE ;
- s-a prevăzut crearea înaltului Reprezentant pentru întreaga politică externă comună.
- Tratatul de la Lisabona este o Constituție Europeană, deși nu are acest nume:
  - este Constituție, în primul rând, pentru că adună în cea mai mare parte elementele fundamentale ale Tratatului Constituțional, chiar dacă nu are nici structura, nici numele acestuia;
  - în al doilea rând, tratatele de după reforma de la Lisabona devin constituții din punct de vedere funcțional, dezvoltă funcțiile unei constituții, limitează puterea și organizează funcționarea organizației politice pe care o regularizează.

Cu mulți ani în urmă, Curtea de Justiție afirma că Tratatul european constituie „Carta constituțională” a Comunităților europene, subliniindu-le caracterul constitutiv și fundamental în organizarea lor politică. Fără îndoială, faptul că Uniunea avea deja o constituție materială nu contrazicea și nici nu putea împiedica încercarea de „(re)constituționalizare” a tratatelor pe care se fundamenta Uniunea (Lenaerts, Koen, Desomer, Marlies, 2002). Asta face Lisabona. În cazul Tratatului de la Lisabona, această „reconstituționalizare” constă, în opinia noastră, în încorporarea elementelor:

- care întăresc garantarea drepturilor;
- care definesc și organizează mai bine relațiile între părțile ce compun Uniunea;
- care democratizează și distribuie puterea între instituții.

Tratatul de la Lisabona este o constituție în sensul material al termenului, dar și în sensul funcțional, adică desfășoară funcțiile unei constituții și o face mai bine decât tratatele precedente. Valoarea sa de constituție este și mai mare decât a altor tratate, deoarece prezintă o evidentă funcție de garantare a celor două legitimități ale Uniunii Europene, cetățenii și statele.

Prin explicitarea funcției de protecție a drepturilor fundamentale, acestea sunt și garantate în fața puterii publice europene. Existența unor instrumente precum delimitarea competențelor, crearea dublei proceduri politice și judiciare de control a exercitării subsidiarității sau creșterea puterii de supervizare a parlamentelor naționale are funcția de a garanta că abuzurile instituțiilor comune vor fi evitate și că vor fi protejate competențele naționale sau, dacă este cazul, cele regionale. Constituția, în fine, stabilește echilibrul între puterile europene, creând o structură instituțională dotată cu „greutăți” și „contragreutăți”.

Examinarea Tratatului Constituțional de către experți a consolidat ideea valorii sale constituționale, bazată nu atât pe nume, cât pe îndeplinirea funcțiilor specifice unei constituții. Rațiunile ce erau valabile atunci sunt în continuare valabile în cazul Tratatului de la Lisabona, deoarece conținutul Tratatului Constituțional se păstrează nealterat ca și funcțiile pe care acesta le desfășura.

Astfel, de exemplu, Ziller consideră că Tratatul de la Lisabona continuă tradiția contractului social și îndeplinește toate funcțiile specifice constituțiilor începând cu secolul al XVIII-lea: recunoaște drepturile cetățenilor, organizează relațiile dintre guvern și guvernați și stabilește un sistem de control al puterii prin măsuri și contramăsuri (Ziller, Amato, 2009). Puntcher, dinspre domeniul politologiei, are o opinie similară; pentru ea Tratatul, reunind cele trei elemente proprii unei Constituții - o garanție contractuală (se creează o organizație pentru a proteja drepturile cetățenilor), o garanție organizațională (stabilește organizarea instituțională

și separarea puterilor) și o garanție reprezentatională -, asigură reprezentarea egală a tuturor cetățenilor în corpul juridic (Puntscher Riekmann, 2003).

Tratatul de la Lisabona este o constituție fără nume, dar „faptul că s-a refuzat intenția de a se formaliza acest concept material înseamnă că nu s-a dorit dotarea Uniunii cu o «constituție» în sensul formal sau solemn, adică în sensul politic cel mai întâlnit”. Dacă pentru Convenție alegerea termenului de Constituție conținea în sine dorința de a explicita natura politică (și constituțională) a proiectului politic european și al UE, întoarcerea la formatul tratatelor are drept considerent neexplicitarea acestei naturi politice.

Abandonarea formei constituționale în scopul salvării conținutului a avut drept consecință faptul că caracterul politic și constituțional rămân incomplete și neexplicitate. Aceasta face ca Europa să nu se apropie de cetățean, care nu recunoaște în Tratat o constituție care să semene cu propria sa constituție națională.

Explicitarea completă a naturii politice a UE rămâne de rezolvat atunci când condițiile politice vor fi suficient de mature pentru a recupera forma și conceptul constituțional.

4. Concluzii

Noul Tratat de la Lisabona, cunoscut și sub numele de „Tratatul de Reformă”, oferă nu doar o amendare a tratatelor considerate a fi fundamentale (Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene), așa cum au făcut, la vremea lor și Tratatul de la Amsterdam și Nisa. În plus, în principal pentru a răspunde obiecțiilor venite din partea acelor state membre UE îngrijorate de avansul federal al Uniunii, din noul Tratat au fost suprimate toate indiciile care ar fi putut conduce la ideea că UE s-ar putea transforma într-un astfel de stat (a dispărut, de pildă, termenul de „constituție”, precum și secțiunea consacrată simbolurilor UE). Cu toate acestea, noul Tratat a preluat cea mai mare parte a inovațiilor incluse în Tratatul Constituțional, modificările aduse instituțiilor urmând a avea un efect profund asupra funcționării acestora (Drăgan, 2010).

Lisabona aduce în Uniune noua ordine constituțională într-un mod mai degrabă indirect, decât în mod direct, prin modificarea celor două tratate europene existente în loc de a le înlocui în întregime, așa cum Tratatul Constituțional încercase să facă mai devreme. Astfel, Lisabona prevede: *“Uniunea se întemeiază pe prezentul Tratat” - Tratatul privind Uniunea Europeană (TEU) – “și pe Tratatul privind funcționarea Uniunii.”*

Aceste două tratate împreună devin apoi Constituția Uniunii Europene post-Lisabona. O noua Uniune este de fapt “constituită” cu toate ca termenul “constituție” nu este folosit.

Note:

¹ Nam-Kook Kim, Sa-Rang Jung (2010) “Democratic Deficit, European Constitution, and a Vision of the Federal Europe: The EU's Path after the Lisbon Treaty”, Journal of International and Area Studies Volume 17, Number 2, pag.53-70;

² Laursen Finn (2009), „The EU Treaty of Lisbon: origin, institutional choice and significance” lucrare prezentată a 50-a Conferință Anuală a Asociației pentru Studii Internaționale, New York, 15-18 februarie 2009;

Referințe bibliografice

Mănoiu Bogdan, *Despre intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona*, prelegere ocazională de conferința Intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona – București, 26 februarie 2010, organizată de Departamentul pentru Afaceri Europene, www.juridice.ro;

- Bojincă Gheorghe Marin**), *Construcția europeană în concepția tratatului de la Lisabona*, Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, Nr. 3, 2010, p. 175;
- Popescu Andrei**, *Tratatul de la Lisabona – un tratat modificator și reformativ al Uniunii Europene*” Buletin de informare legislativă nr. 1 / 2008, Consiliul Legislativ, p. 4, www.clr.ro
- Bușoi Cristian**, *Ghid pentru Tratatul de la Lisabona*, www.cristianbusoi.eu, accesat la data de 12.11.2011
- Robert Schütze**, *From Dual to Cooperative Federalism: The Changing Structure of European Law*. Oxford University Press, 2009
- Kaunert Christian**, *The area of freedom, security and justice in the Lisbon Treaty: commission policy entrepreneurship?*, European Security, Vol. 19, No. 2, June, 2010, p. 169-189;
- Mutulescu Antonio**, *Punerea în aplicare a dreptului comunitar în ordinea juridică internă*, STUDII DE DREPT ROMÂNESC, an 22 (55), nr. 1 2010, BUCUREȘTI, ianuarie – martie, p. 37–42;
- Der-Chin Horng**, *The ECB under the Lisbon Treaty —The Impact on the ECB’s Constitutional Status and External Relations* Institute of European and American Studies, Academia Sinica, EURAMERICA Vol. 40, No. 4 (December), 2010, p. 887-922;
- Consiliul European**, *Declarația de la laken asupra viitorului Europei Unite*”, Concluziile președinției, Laeken, 15 decembrie 2001, Anexa I
- Mercedes Guinea Llorente, Francisco Aldecoa Luzarraga**, *Europa Viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Editura Polirom, 2011, p. 247
- Lenaerts, Koen, Desomer, Marlies**, *New Models of Constitution-Making in Europe : The Quest for Legitimacy*, Common Market Law Review, vol. 39, no 6, 2002, p. 1217-1253, p. 1218.
- Amato Giuliano, Ziller Jacques**, *The European Constitution: Cases and Materials in EU and Member States’ Law*, Edward Elgar Pub, 2009.
- Sonja Puntcher Riekmann** (coord.), *Constitutionalism and Democratic Representation in the European Union*, Viena-Bruxelles, Austrian Academy of Sciences, Trans European Policy Studies Association, 2003, p. 16-17.
- Drăgan Gabriela**, *Tratatul de la Lisabona – un nou pas în crearea unei Europe unite?*, Sfera politicii, nr. 147, 2010.

Dr. Adelina DUMITRESCU

Școala Națională de Studii
Politice și Administrative

Facultatea de Administrație
Publică

Poate supraviețui capitalismul? Distrugerea creatoare și viitorul economiei globale

Joseph A. Schumpeter, Colecția de economie, Editura Publica, București, 2011, 185 pp.

(Titlul original al cărții apărută în 1942 este „Can Capitalism Survive? Creative Destruction and the Future of the Global Economy”).

Joseph A. Schumpeter (1883-1950) este unul dintre economiștii care a reușit să realizeze cea mai profundă analiză a capitalismului introducând sintagma sa evocatoare „distrugerea creatoare”. Sub acest paradox, marele economist, demonstrează teza conform căreia *„performanța efectivă și cea prospectivă a sistemului capitalist este de așa natură, încât să dea un răspuns negativ ideii prăbușirii sale sub greutatea eșecului economic, dar că tocmai succesul său subminează instituțiile sociale care îl protejează și care «în mod inevitabil» creează condițiile în care acesta nu va mai putea supraviețui, arătând cu hotărâre în direcția socialismului în calitate de moștenitor evident”*.

Elementele fundamentale ale capitalismului, așa cum sunt prezentate de Marx, suferă modificări ce vizează preocuparea pentru dimenisunea socială prin restructurarea de produse, crizele care arată că structurile, deși solide nu sunt eterne, iar în final, rapiditatea schimbărilor capitalismului corectează anumite principii consacrate de gândirea economică a lui Marx. Astfel, influențat de Marx, Schumpeter mizează pe creșterea producției, aducând în prim plan tehnologia, prin existența unei forțe de concepție de noi elemente, structuri, produse.

Ceea ce este remarcabil, prin puterea transformatoare a capitalismului, văzut ca un proces revoluționar în care există nevoia constantă de îmbunătățire în vederea creșterii producției se ajunge ca în final să reflecte prea mult capacitatea sa de „distrugere creatoare”, tocmai prin dispariția capitalismului, care nu poate suporta o astfel de dezvoltare. Totuși, partizanul supraviețuirii capitalismului, vorbește despre ceea ce descrie drept *„materialul* cu care se hrănește mecanismul capitalist, adică oportunitățile deschise noilor inițiative și investiții”.

Citind cu atenție această lucrare, ne vom întreba de fapt, cum ne raportăm noi la **inovație**. Practic, procesul revoluționar, despre care vorbește economistul, schimbă radical echilibrul vechi, prin inovații care pot distruge, construind ceva nou.

Schumpeter atribuie supraviețuirea capitalismului orientării gândirii pe termen lung, acesta fiind singura care oferă validitate performanțelor economice și sociale ale sistemului. Istoria pare să sprijine teoria aceasta, mai ales luând în considerare recenta „victorie” a capitalismului asupra socialismului. Astfel, Schumpeter se întreba dacă, ceea ce ajungea la apogeul dezvoltării sale tocmai în perioada în care apărea această carte, și care se născuse ca o reacție de ordin revoluționar la adresa capitalismului, „se va instaura pentru a rămâne mai mult timp sau nu”. Orientarea pe termen lung a statelor capitaliste și folosirea la maxim a avantajelor oferite de “distrugerea creatoare” au oferit în cele din urmă un răspuns, se pare definitiv, acestei întrebări.